Markku Fredman
oikeustieteen tohtori

23.10.2018

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Asia HE 203/2017 vp

Sotilastiedustelutoimintaa koskevan hallituksen esityksen johdosta esitän kunnioittaen seuraavan.

Kiinnitän tässä lausunnossa erityistä huomiota sääntelyn tarkkarajaisuuteen, millä on erityinen merkitys kun säädetään perustuslain 10 § 3 ja 4 momenttien mukaisista poikkeuksista perusoikeussuojaan.

Esitetyn sotilastiedustelulain **4 §:n** mukaan sotilastiedustelun kohteena olisivat kohdassa 1 vieraan valtion asevoimien ja niihin rinnastuvien järjestäytyneiden joukkojen toiminta ja toiminnan valmistelu. Oleellista olisi siis se, että kyse olisi *vieraan vallan joukoista*. Hieman epäselväksi jää mistä olisi kyse jos tiedustelun kohteena olisi vieraan valtion asevoimiin kuuluva henkilö tai kaksi henkilöä, joiden toiminta näyttää tähtäävään esimerkiksi sotilaallisen kohteen tuhoamiseen, esimerkiksi entisen vakoilijan surmaamiseen. Jos tällainen uhka havaitaan, kuuluisiko asia sotilastiedustelun, siviilitiedustelun vai rikostorjunnan toimialaan? Entä jos kohde ei ole sotilaallinen vaan esimerkiksi Suomesta turvapaikan saanut pakolainen, joka on joutumassa täällä sotilaallisen sieppaus- tai surmaamisoperaation kohteeksi?

Pykälän kohdassa 2 kohteena mainitaan Suomen maanpuolustukseen kohdistuva tiedustelutoiminta. Ilmeisesti tämä kohta kattaa myös sellaisen tilanteen, jossa Suomen maanpuolustusorganisaatioon kuuluvan suomalaisen sotilaan toiminta ylittää tiedustelukynnyksen. Tällöin siis täysimääräisesti perusoikeussuojaa nauttiva suomalainen virkamies, reserviläinen tai asevelvollinen voisi joutua sotilastiedustelun kohteeksi.

Pykälässä 5 määritetään suhteellisuusperiaate, joka ei siis koske vain tiedustelumenetelmien käyttöä vaan ilmeisesti myös muita sotilastiedustelun *toimenpiteitä*, kuten tietojen käyttöä ja luovutusta kolmannelle osapuolelle. Sanamuoto näyttäisi kuitenkin korostavan tiedon hankkimista. Sanamuotoa olisi ehkä syytä täydentää nimenomaisella maininnalla myös tietojen luovuttamisesta. Näin ollen tietojen luovuttamiselle tulisi asettaa ehto sen oikeasuhteisuudesta esimerkiksi tiedon luovuttamisesta muille aiheutuviin haittoihin verrattuna.

Näin täydentäen pykälä voisi kuulua seuraavasti

5 §

Suhteellisuusperiaate

Sotilastiedustelun toimenpiteiden on oltava puolustettavia suhteessa tiedon hankinnalla saatavien tietojen tärkeyteen sekä välttämättömyyteen ja tietojen saamisen kiireellisyyteen, tavoiteltavaan sotilastiedustelun päämäärään, sotilastiedustelun kohteeseen, muille tiedustelutoimenpiteen käytöstä *tai tiedon luovuttamisesta* aiheutuvaan oikeuksien loukkaamiseen sekä muihin asiaan vaikuttaviin seikkoihin.

Esityksen mukaan välttämättömyys liittyisi 5 §:ssä vain tiedon saannin merkitykseen. **Pykälässä 6** säädetään vähimmän haitan periaatteesta. Tähän yhteyteen voisi toki lisätä välttämättömyyden kriteeriksi kunkin mahdollisesti vaihtoehtoisen keinon käytölle. Siten ensisijaisesti tulisi käyttää muiden oikeuksiin vähemmän puuttuvia tiedustelukeinoja. 6 § voisi siten kuulua esimerkiksi seuraavasti:

6 §

Vähimmän haitan periaate

Sotilastiedustelun toimivaltuuden käytöllä ei kenenkään oikeuksiin saa puuttua enempää eikä kenellekään saa aiheuttaa suurempaa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi. *Vaihtoehtoisista tiedustelukeinoista tulee käyttää sellaista, joka vähiten puuttuu kohdehenkilön tai sivullisten oikeuksiin.*

Pykälässä 9, kohdassa 7 määritellään tietoliikennetiedustelu hieman eri tavalla kuin tietoliikennetiedustelua siviilitiedustelussa koskevassa laissa. Nyt käsiteltävässä lakiesityksessä on määritelmän lopussa sanat ”*tiedustelutehtävän suorittamiseksi*”. Näyttäisi siis siltä, että tietoliikennetiedustelussa saatujen tietojen käyttö on hieman tarkemmin rajattu sotilastiedustelussa kuin siviilitiedustelussa (HE 202/2017, s. 309, lain 2 §). Esitysten perusteluista ei löydy perustelua sille, miksi sotilastiedustelutietojen käyttö on määritetty tapahtuvaksi vain tiedustelutehtävän suorittamiseen, kun siviilitiedustelutietojen käytölle ei tällaista rajausta ole esitetty.

Pykälän 19 ensimmäisessä kohdassa sallittaisiin viranomaispäätöksellä salassapitosäännöksien estämättä tiedustelutietojen luovuttaminen osana kansainvälistä yhteistyötä. Perusteluiden (s. 213) mukaan tämä säännös *ei kuitenkaan koskisi henkilötietoja*, joista säädettäisiin erikseen. Pykälän 5 momentin lopussa todetaan ”Henkilötietojen luovuttamisesta

säädetään *tarkemmin* henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa." Viittaussäännös toteuttaa huonosti perusteluissa esitetyn tarkoituksen, koska perusteluiden mukaan pykälä ei *lainkaan* koske henkilötietojen vaihtoa, kun taas pykälän sanamuodon mukaan henkilötietojen luovuttamisesta säädetään *tarkemmin* nimetyssä toisessa laissa. Koska henkilötietojen luovuttaminen saattaa helposti johtaa kyseistä henkilöä koskeviin oikeudenloukkauksiin, olisi esitystä syytä tarkentaa. Pykälän ensimmäinen ja viides momentti voisivat kuulua seuraavasti:

19 §

Kansainvälinen yhteistyö

Sotilastiedusteluviranomainen voi Suomen kansallisten etujen mukaisesti tehtäviinsä liittyen tai kansallisen turvallisuuden suojaamiseksi:

1) vaihtaa *muita kuin henkilöä koskevia* tiedustelutietoja ulkomaisten tiedustelu- ja turvallisuuspalveluiden kanssa salassapitosäännösten estämättä; ja

2) osallistua tiedustelutietojen hankkimiseen ja arvioimiseen liittyvään kansainväliseen yhteistoimintaan.

===

Tässä pykälässä tarkoitetussa tietojen luovuttamisessa ja vastaanottamisessa noudatetaan lisäksi, mitä siitä erikseen Suomea velvoittavissa kansainvälisissä sopimuksissa määrätään tai kansainvälisistä tietoturvallisuusvelvoitteista annetussa laissa (588/2004) säädetään. Henkilötietojen luovuttamisesta säädetään *(poist.)* henkilötietojen käsittelystä Puolustusvoimissa annetussa laissa.

Viitattu säännös ei ole voimassa, vaan sitä koskee 8.3.2018 annettu HE 13/2018, joka on lähetetty puolustusvaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan on annettava lausunto. Tuon esityksen mukaisessa 32 §:ssä on asetettu joukko luovuttamisharkintaa rajaavia ehtoja, mm. ihmisoikeuksiin liittyen, joiden arviointi jäänee tuon esityksen käsittelyn yhteyteen. Tässä yhteydessä on korostettava sitä, ettei tiedustelutietoina tule voida luovuttaa esimerkiksi turvapaikanhakijaa koskevia tietoja hänen lähtömaansa viranomaisille.

Lain 4 lukuun esitettävät tiedustelumenetelmät vaikuttavat asianmukaisilta, kun otetaan huomioon lakiesityksen 5 ja 6 §:iin esitetyt käytön suhteellisuutta koskeva rajoitus ja vähimmän haitan periaate (ml. välttämättömyys) sekä 7 §:n tarkoitussidonnaisuusperiaate, joihin olen edellä esittänyt hieman tarkennuksia. Myös 11 §:ssä on säädetty tarpeellisista yleisistä edellytyksistä tiedustelumenetelmien käytölle.

Esitetyn lain 20, 24, 26 ja 52 §:ssä tarkoitetut tiedustelumenetelmät voisivat ulottua kotirauhan piiriin, ei kuitenkaan *vakituiseen asumiseen* käytetyssä tilassa. Näin ollen tiedustelu voisi kohdentua hotellihuoneisiin, matkailuautoihin tai aluksiin, joita käytetään asumiseen muuten kuin vakituisesti. Vapaudenmenetyksen kohteena olevaan kohdistetusta tiedustelusta esitetään säädettävä erityisillä ehdoilla. Esitykseen ei sisälly jälkikäteiskontrollia minkään näiden tiedustelumenetelmien käytön osalle.

Telekuuntelu tai -valvonta voisi kohdistua tietyn henkilön teleliikenteeseen (34 ja 36 §). Näin telekuuntelu kohdistuisi paitsi tietyn teleosoitteeseen tai laitteeseen myös tietyltä henkilöltä lähtöisin olevaan tai hänelle tarkoitettuun viestiin, mutta henkilön hallusta löy-

tyneisiin uusiin teleliittymiin ja telepäätelaitteisiin ei tarvitsisi henkilöperusteisen luvan voimassaoloaikana hakea useita uusia lupia.

Tämä tarkoittaisi sitä, että operaattori, jolta tuomioistuimen luvan mukaisia kytkentöjä tai televalvontatietoja pyydettäisiin, ei voi lainkaan varmistua siitä onko toimenpiteelle tuomioistuimen lupa, kun kyse on pre-paid-liittymästä tai IMEI-koodilla yksilöidystä päätelaitteesta. Tarkoitus lienee siis se, että tiedusteluviranomainen harkitsee mitkä kaikki liittymät ja päätelaitteet ovat tiedustelutoimien kohteena olevan henkilön käytössä. Yksi laillisuuden valvonnan tae siis puuttuisi jos operaattorit eivät enää voisi varmistua siitä, mihin toimenpiteisiin heidän tulee tuomioistuimen päätöksellä ryhtyä. Asia korostuu, jos lupa koskee ”tuntematonta henkilöä”, jonka henkilöllisyys ei luvan hakuhetkellä ole vielä yksilöitävissä.

> Perusteluissa todetaan sivulla 344, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännöstä voidaan johtaa, että tiedusteluviranomaisella ei voi olla suoraa ja rajoittamatonta pääsyä tietoliikenneverkkoihin. Tuomioistuimen luvan mukaisen liitynnän tietoliikenneverkkoon tulisi siten tehdä jokin muu taho kuin tiedusteluviranomainen itse. Tehtävä osoitettaisiin tiedusteluviranomaisista riippumattomalle taholle sen varmistamiseksi, että tiedusteluviranomaiset eivät saa laajempaa pääsyä tietoliikenteeseen kuin tuomioistuimen lupapäätös sallii.
> Tämä sama periaate tulee sovellettavaksi myös telekuuntelussa, jossa sama ongelma ilmenee välillisesti, jos viranomainen voi operaattoria sitovasti päättää sen mihin liittymiin tai päätelaitteisiin taikka teleosoitteeseen tuomioistuimen kuloinekin lupa antaa oikeuden kuunteluun tai valvontaan.

Uutena tiedonhankintakeinona esitetään nyt säädettäväksi salainen etsintä, jota kutsutaan paikkatiedusteluksi (**52 §**). Suomessa ei kotietsintä ole koskaan salainen ja sitä voi nykyisin käyttää vain rikoksen esitutkinnassa pakkokeinolain mukaisesti sekä poliisilain mukaan kiinniotettavan henkilön löytämiseksi (PolL 2:4).

Suomessa kotietsintä on saatettavissa jälkikäteen tuomioistuimen arvioitavaksi. Korkein oikeus on laajentanut tämän jälkikontrollin myös paikanetsintää muualla kuin kotirauhan suojaamissa paikoissa (KKO 2017:40, tilitoimisto). Ratkaisua on perusteltu EIT:n asettamilla velvoitteilla. Aihetta koskee perustuslakivaliokunnan lausunto PevL 66/2010, jossa katsottiin etsinnän jälkikontrollin olleen edellytyksenä lakiehdotuksen säätämiselle tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Esityksessä selostetaan EIT:n ratkaisua Stefanov v. Bulgaria (s. 55), mutta ei mainita ratkaisuja Heino ja Harju v. Suomi, joissa kyse oli nimenomaan jälkikontrollista.

Tuomioistuimen etukäteen antama lupa paikkatiedustelulle ei korvaa jälkikäteistä kontrollia, koska asianosainen tiedustelun kohde ei voi osallistua etukäteiseen päätöksentekoon. Katson, että EIS 13 artiklan perusteella jälkikontrollin säätäminen on tarpeen, jotta salaisesta paikkatiedustelusta voidaan säätää.

Pykälässä 44 säädettäisiin rikoksentekokiellosta. Säädöksessä ei liene otettu huomioon esityksen mukaisia toimivaltuuksia ulkomailla. Esimerkiksi 60 §:ssä säädettäisiin tietotek-

nisin menetelmin suoritettavasta tietojen hankkimista Suomen ulkopuolella olevasta tietojärjestelmästä. Tällaisen toiminnan voisi kuvitella olevan rangaistavaa kussakin maassa, johon toimintaa kohdistettaisiin. Rikoksentekokiellosta ulkomaantiedustelusta ja ulkomaille ulottuvasta tiedustelusta olisi syytä säätää erikseen.

Pykälässä 62 olisi hyvin erikoinen säännös, jonka mukaan tiettyjä säännöksiä "*voitaisiin soveltaa*" ulkomailla tapahtuvaan sotilastiedusteluun ja tiedustelumenetelmien käyttöön. Perusteluiden (s. 273) mukaan "Ulkomaan tiedusteluun liittyvien herkkyyksien vuoksi olisi kuitenkin yksittäistapauksellisesti perusteltua, ettei momentissa erikseen mainittuja lainkohtia olisi aina tarpeen soveltaa. Tätä ilmentäisi ilmaisu 'voidaan soveltaa'. Tämä antaisi pääesikunnan tiedustelupäällikölle harkintavallan arvioida, milloin säännöksiä voitaisiin soveltaa ja milloin niiden soveltaminen ei olisi perusteltua."

Esitys on täysin poikkeuksellinen ja myös hyvin ongelmallinen esimerkiksi sen osalta mitkä ovat kyseisen tiedustelutehtävää hoitavan virkamiehen virkavelvollisuudet. Virkarikosoikeudellisesti legaliteettiperiaate asettaa tarkat rajat sille millainen menettely on virkavelvollisuuden rikkomista. Mielestäni – jos tällainen harkintavalta katsotaan ylipäätään tarpeelliseksi säätää – se tulisi kirjoittaa siten, että kaikkia tiedustelukeinojen käytön rajoituksia tulee noudattaa myös ulkomaantiedustelussa, mutta perusteluissa tarkoitetulla tavalla pääesikunnan tiedustelupäällikkö voisi antaa tapauskohtaisen luvan poiketa nyt pykälään kirjattujen pykälien mukaisista ehdoista, esimerkiksi tiedustelukielloista.

Pykälän 69 mukaan 9 §:ssä määritetty Suomen Erillisverkot Oy vastaisi tuomioistuimen päätöksessä yksilöidyn kytkennän tekemisestä. Kyseisen yhtiön toimijoille on laissa 10/2015 säädetty virkavastuu (20 §). Rikosoikeudellisen legaliteettiperiaatteen (PL 8 §) kannalta olisi hyvä jos myös nyt käsillä olevaan lakiin sisällytettäisiin säännös, jonka mukaan tämän lain mukaisia tehtäviä suorittaviin sovelletaan rikosoikeudellista virkavastuuta koskevia säännöksiä siten kuin julkisen hallinnon turvallisuusverkkotoiminnasta annetun lain (10/2015) 20 §:ssä säädetään.

Luvussa 6 oleviin tiedustelutietojen luovuttamiseen sisältyy samanlaisia ongelmia kuin siviilitiedustelun kyseessä ollen. Olen näitä asioita käsitellyt 19.3.2018 lausunnossani perustuslakivaliokunnalle esityksestä HE 202/2018. Oleellista on se, että näyttäisi siltä, että rikosepäilystä tulee **76 ja 77 §**:ien mukaan vain ilmoittaa, mutta muita tietoja ei tarvitse antaa. Tämä saattaa olla esimerkiksi kyseisen rikoksen asianomistajan kannalta ongelmallista. Tällaiseen tilanteeseen saattaa liittyä editiovaatimus kuten tapauksessa KKO 2011:27, jossa oli kyse peitetoimintaa koskevien tietojen antamisesta henkirikosjutun vastaajalle. Editiovaatimus voi koskea myös tiedustelutietoja, joihin asianosaisella ei olisi esityksen 114 §:n mukaan oikeutta.

Sotilastiedusteluviranomaiselle esitetään harkintavaltaa annettavien rikosta koskevien tietojen osalta. Tämä saattaa olla ongelmallista oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin (PL 21 §) kannalta varsinkin jos kyse on syyttömyyttä tukevasta tiedosta. Tällaisen tiedon antamiseen tulisi olla velvollisuus.

Pykälässä 79 olevaan tiedustelukieltojen sääntelyyn sisältyy myös samanlaisia ongelmia kuin siviilitiedustelussa. Ensinnäkin kuuntelukielto *ei koskisi kaikkea laissa tarkoitettujen henkilöiden välistä viestintää* vaan ilmeisesti ainoastaan sellaista tietoa, josta ammattihenkilö ei saisi todistaa. Säännös on epäselvä kun siinä todetaan, ettei tiedustelua saa kohdistaa sellaiseen *viestintään tai tietoon*, josta osapuoli ei saa todistaa. Tämä tarkoittanee sitä, että esimerkiksi asianajajan ja päämiehen väliseksi viestinnäksi ilmenevän viestinnän sisältö tulee manuaalisesti analysoida. Kuuntelukiellon sisältö siis kapenee oleellisesti siitä mitä se on nykyisin pakkokeinolain mukaan.

Ehkä suurempi ongelma muodostuu siitä, että jos esimerkiksi tiedustelun kohteen käyttämä asianajaja päätyy hänkin tiedustelun kohteeksi ja myös häneen kohdistetaan esimerkiksi telekuuntelua, voi tiedustelu jatkua, vaikka viestinnän ydinsisältö olisi tulevaan oikeudenkäyntiin valmistautumista ja siten lähtökohtaisesti kuuntelukiellon piirissä.[1] Ero pakkokeinolain mukaiseen telekuunteluun on siinä, että jos epäillyn avustajaan kohdistuu rikosepäily, niin avustaja tulee lähtökohtaiseksi esteelliseksi jatkamaan avustajana ja hänen on luovuttava avustajan tehtävästä (ETL 11:3). Näin ollen heidän välinen viestintänsä ei koske oikeudenkäyntiin valmistautumista tai sen aikaista neuvonpitoa. Toisin olisi siis tiedustelutilanteessa: päämies ja asianajaja jatkavat oikeudenkäyntiin liittyvää neuvonpitoa teleyhteyksiä käyttäen ja neuvotteluin vankilassa tietämättä, että he ovat kumpikin tiedustelutoimien kohteena. 79 §:n 4 momenttiin tulisi lisätä poikkeuksen poikkeus:

> Tässä pykälässä tarkoitetut tiedustelukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 momentissa tarkoitettu henkilö osallistuu sotilastiedustelun kohteena olevaan toimintaan ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta, teknisestä katselusta tai muun kuin valtiollisen toimijan tietoliikenteeseen kohdistuvasta tiedustelusta. *Tiedustelu ei tällöin saa kuitenkaan ulottua rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 13 §:ssä tarkoitetun avustajansa välisiin keskusteluihin.*

Pykälien 82 ja 83 mukaan tiedustelukiellon alaiseksi paljastuva tieto olisi hävitettävä. Jos kuitenkin tieto on tarpeen 76 tai 77 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa hävittämistä ei tarvitse tehdä. Näin ollen esimerkiksi asianajajan ja päämiehensä tai lääkärin ja potilaan välistä viestintää sisältävä tallenne säilytettäisiin kuuntelukiellosta huolimatta jos kyseessä olisi tapahtuneeksi epäillystä rikoksesta ilmoittaminen (76 §) tai hankkeilla olevasta rikoksesta ilmoittaminen (77 §). Ainakin siltä osin kun kyse on rikoksesta epäillyn ja hänen puolustajansa välisestä keskustelusta, ei säilyttäminen tule olla sallittua, koska edes vakavimpien rikosten osalta ei kyseisen kaltaiset tallenteet ole hyödynnettävissä edes rikostutkintaa suuntaavassa käytössä. Sama koskee myös **84 §:ssä** säädettyä tilannetta, jossa kiireellisessä tilanteessa käynnistetty tiedustelumenetelmän käyttö ilmenee perusteettomaksi.

Myös ylimääräisen tiedon käyttöä koskeva **85 §** sisältää samanlaisen ongelman. Pykälän 3 momentin mukaan tiedustelutehtävään liittymätöntä tietoa saadaan käyttää samoin edellytyksin kuin tietoa saadaan käyttää 76 §:n 1 momentissa tai 77 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa. Tähän ei näytä kytkeytyvän samanlainen tuomioistuinkontrolli kuin

[1] Kyse voisi olla esimerkiksi tilanteesta, jossa ulkomainen vakoilija on joutunut pidätetyksi ja hänelle ilmaantuu asianajaja, jolloin tiedusteluviranomaiset saattavat kiinnostua siitä, kuka maksaa kyseisen asianajajan palkkion ja saako hän toimiohjeita muualta kuin päämieheltään.

ylimääräisen tiedon käyttöön toisessa tiedustelutehtävässä, pykälän 1 momentin mukaisesti. Esityksen mukaan sotilastiedusteluviranomainen voi siis luovuttaa ylimääräistä tietoa rikostutkintaan eikä tuon tiedon hyödyntämiseen näyttäisi sisältyvän samanlaista rajoitusta kuin pakkokeinolain mukaisesti syntyvän ylimääräisen tiedon osalta on säädetty. Asia on todettu ongelmalliseksi perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 66/2010.

Yksi vaihtoehto olisi se, että pakkokeinolakiin sisällytettäisiin tässä vaiheessa lisäys, jossa ylimääräisen tiedon käsitettä laajennettaisiin.

Pakkokeinolain 10 luvun 55 § voisi siis kuulua seuraavasti:

55 §.

Ylimääräinen tieto.

Ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan
1) telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu*, ja*
2) Poliisilain 5 a –luvun tai tietoliikennetiedustelusta siviilitiedustelussa annetun lain (/) taikka sotilastiedustelusta annetun lain (/) mukaisia tiedustelukeinoja käyttäen saatua tietoa, jonka tiedusteluviranomaiset ovat mainittujen säännösten mukaisesti luovuttaneet esitutkinnassa käytettäväksi.

Tällöin ongelmaksi muodostuu PKL 56 §:n 1 momentin säännös, jonka mukaan ylimääräistä tietoa saa käyttää rikoksen selvittämisessä, jos tieto koskee sellaista rikosta, jonka tutkinnassa olisi saatu käyttää *sitä pakkokeinoa, jolla tieto on saatu*.

Pykälän 86 mukainen ilmoitusvelvollisuus ei koskisi paikkatiedustelua muutoin kuin silloin jos asiasta käynnistyy esitutkinta. Jotta edellä mainittu jälkikontrolli olisi mahdollista, on myös paikkatiedustelusta ilmoitettava sen kohteelle.

Tiedustelumenetelmien käytön ilmoittamatta jättämisestä saattaa muodostua pääsääntö, koska se olisi mahdollista jos se on ”perusteltua maanpuolustuksen kannalta”. Jotta näin ei kävisi, voitaisiin pykälän 6 momenttiin sijoittaa sana ”poikkeuksellisesti” osoittamaan, että ilmoittamisen tulee olla pääsääntö ja ilmoituksen tekemättä jättämisen poikkeuksellista:

> Tuomioistuin voi pääesikunnan tiedustelupäällikön tai tehtävään määrätyn tiedustelumenetelmien käyttöön erityisesti perehtyneen sotilaslakimiehen tai muun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että 1 ja 2 momentissa tarkoitettua ilmoitusta tiedonhankinnan kohteelle saadaan *poikkeuksellisesti* lykätä enintään kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua…

92 pykälässä on säädetty ilmaisukiellosta ja sitä koskevasta kantelusta. Kun pykälän 5 momentissa erikseen mainitaan, ettei rangaistusta voida tuomita kun ilmaisukiellosta ilmoitetaan tiedusteluvaltuutetulle, saattaa säätelytapa viitata siihen, ettei ilmaisukiellon

saanut voisi käyttää avustajaa tehdessään 3 momentin mukaisen kantelun. Sääntely on ehkä turhan yksityiskohtaista. Muussakaan lainsäädännössä ei ilmeisesti ole säännöksiä siitä, että salassapitovelvollisuus ei koske laillisuusvalvontaviranomaiselle (tai asianajajalle) annettavia tietoja.

Pykälässä 101 on sen 2 momentissa samanlainen ongelma kuin esitin lausunnossani HE 202/2017 osalta koskien tiedonsaantioikeutta yksityiseltä teleyritykseltä tai yhteisötilaajalta. Tämän tiedonsaantioikeuden nojalla ei tulisi voida saada sellaisia tietoja, jotka kuuluvat pikemminkin televalvonnan piiriin ja joita koskee tuore 2.10.2018 annettu EU-tuomioistuimen ratkaisu C-207/16 *Ministerio Fiscal* (ECLI:EU:C:2018:788).

Pykälän 108 yksityiskohtaisen luettelon mukaan tiedusteluvaltuutettu ei olisi oikeutettu tutkimaan tiedustelumenetelmien käytössä kertyneitä tallenteita. Tämä heikentäisi oleellisesti valtuutetun mahdollisuuksia valvoa tiedustelun pysymistä myönnetyn luvan puitteissa, esimerkiksi kohdentumista luvassa yksilöidyn henkilön puheluihin.

Myös **pykälän 112** virkamerkkiä koskeva sääntely on hyvin yksityiskohtaista. Sen mukaan myös peitetehtävissä toimivan olisi pidettävä virkamerkkiä mukanaan. Asia voisi jäädä peitetoimintaa koskevan poikkeuksen kanssa asetuksella säädettäväksi.

Pykälässä 113 on säännökset menettelystä tuomioistuimessa. Viittaan tältä osin siihen, että olen todennut asiasta siviilitiedustelun osalta lausunnossani 19.10.2018 HE 202/2017 johdosta. Oleellista on tiedusteluvaltuutetun rooli päätöksentekomenettelyssä. Tiedusteluvaltuutetun tulisi olla puhevaltainen lupamenettelyssä. Pelkkä läsnäolo-oikeus istunnossa ei riitä, varsinkaan kun laeissa ei näytä olevan säännöksiä siitä, että tiedusteluvaltuutettu saisi etukäteen tiedon hakemuksesta ja tiedon niiden käsittelyajasta ja -paikasta.

Laissa olisi yksilöitävä kanteluun oikeutettujen piiri. Jos on tarkoitus, että myös tiedusteluvaltuutettu voisi tehdä kantelun, se tulisi erikseen mainita sekä tässä 113 §:ssä että laissa, jossa säädetään tiedusteluvaltuutetun tehtävistä. Muuten on vaara, ettei Helsingin hovioikeus ota valtuutetun kantelua tutkittavakseen puuttuvan puhevallan takia. Prosessuaalisen kantelun voi tehdä lähinnä vain asianosainen.